

országához láncolja magát, felszámolta a Teleki által képviselt fegyveres semlegesség politikáját. A vezérkari főnök a német hadsereg újabb villámháborús sikerétől elkápráztatva ismét megerősödött abban a meggyőződésében, hogy csak a német fegyveres erő akciójához való fenntartások nélküli, időben és megfelelő erővel végrehajtott csatlakozás lehet a maradéktalan revíziós siker útja. Elhatározta, minden alkalmat megragad, hogy felajánlhassa a hadsereg csatlakozását a részleteiben ugyan ekkor előtte még ismeretlen de immár kétségtelen Szovjetunió elleni hadjáratához.

Dombrády Lóránd olyan részletességgel mutatja be a vezérkari főnök és a németbarát tisztek szerepét a Szovjetunió elleni háborúba való belépésben, ami megalapozottabb, egyértelműbb ismereteket eredményez az olvasó és kutató számára. A kormánnyal elégedetlen katonák körében felvetődött egy szabadcsapat megalakításának gondolata, s Werth 1941. június 25-én Himer tábornok villásreggelijén terjesztette elő elképzeléseit annak érdekében, hogy a felelős magyar politikusokra nyomást tudjon gyakorolni a hadbalépés érdekében. A szervezés végrehajtása azonban már nem volt aktuális, a Kassa ellen június 26-án 13.10-kor végrehajtott provokáció megteremtette az alkalmat a hadba lépésre.

Horthy 1941 szeptemberében ugyan megvált vezérkari főnökétől, de arról a pályáról, melyre az országot állították sem ő, sem a katonai vezetés nem tudott, de igazából nem is akart letérni. A háborúba való belépést nem tudták megakadályozni azok a józanul gondolkodó körök sem, akik érdekelték voltak az ország semlegességének megőrzésében. A hadba lépés a revíziós politika logikus következménye volt. A Szovjetunió elleni háború a katonák tömegeit eszmei szempontból felkészületlenül érte. A korábbi évek propaganda-munkája a szomszéd népek ellen irányult, s a katonák nem értették, miért kell harcolniuk a Szovjetunió ellen olyan szövetségekkel, melyek az elért területgyarapodásokat veszélyeztetik.

Dombrády Lóránd a magyar történelem e rövid, de rendkívül jelentős időszakával összefüggő és elemző szemléletéhez következetesek levonásához járult hozzá, amikor tudományos igénnyel, több, eddig még nem publikált dokumentum, visszaemlékezés alapján törekedett bemutatni, hogy az ellenforradalmi rendszer történetének e tragikus szakaszában döntő szerep jutott az akarataikat a politikusokkal szemben érvényre juttatni képes katonai vezetőknek.

Szauter Lajos

TÓTH GYULA

HADAK, HITEK, HISTÓRIÁK

(Magvető Könyvkiadó, Elvek és Utak, Budapest, 1986. 644 o.)

A Magvető Könyvkiadó egyre inkább szakosodó sorozatait, a „Tények és Tanúk”, a „Nemzet és Emlékezet”, a „Gyorsuló Idő” mellett az „Elvek és utak” c. sorozat az, amelyben mindmáig helyet kaptak történeti, irodalomtörténeti, művészeti, szociológiai, elméleti és ideológiai jellegű művek. Ez az új kötet is a „Történelmi, irodalmi és művelődéspolitikai tanulmányok” alcímet viseli, mintegy reprezentálva azon sorozat sokrétűségét, melyben napvilágot látott. Egy sorozat, megfelelő szerkesztői elvek mellett viszonylag könnyen lehet sokrétű. De alkothat-e valaki egyszerre jó történelmi, irodalmi és művelődéspolitikai tanulmányokat? Ez már fogasabb kérdés. Korunkban gyakran gondolunk vissza nosztalgiaiával a reneszánsz, a felvilágosodás vagy akár a XIX. század polihisztoraira, s gyakran bizony már azzal is megelégednénk, hogy a történész értsen az irodalomtörténethez, az irodalomtörténész konyítson a történelemhez, a mate-

matikus a fizikához, a fizikus a matematikához, és így tovább. E kötet egy ilyenfajta polihisztorságot hivatott jelképezni az ún. humán tudományok területén. Lássuk, milyen eredménnyel.

Az alcímmel nyomban vitatkoznunk kell. A kötet tíz nagyobb tematikai egységben tartalmaz különböző műfajú írásokat, a könyvismertetéstől az esszéig, az újságcikktől az előszóig, de tanulmánynak csak a cannae-i csatáról szóló írást neveznénk. Ez ugyanis az egyetlen, amely a tanulmány klasszikus követelményeinek (pl. jegyzetanyag) megfelel. A többi nem könyvismertetés-jellegű írás többségében is találunk ugyan hivatkozásokat a főszövegbe beleépítve, s ezek egy része is viszonylag könnyen visszakereshető, de sok esetben egyszerűen nem lehet tudni, honnan vette adatait a szerző. Ennek legjellemzőbb példája a győrvári csatáról szóló írás, amelyben többször is hivatkozik egy „hivatalos osztrák had-

történeti munkára" (157. és 165. o.), de a kötet címével adós marad.

Tóth Gyula írásainak gyűjteményét egy rövid életrajz vezeti be, „Curriculum vitae breve” címmel, mintegy utalva a szerző latin szakos végzettségére és humán érdeklődésére. Még ebben az írásban található aránylag a legtöbb bibliográfiai adat; a szerző egyetlen önálló kötete, a Béri Balog Ádámról írott monográfia például háromszor is szerepel.

Az első nagyobb tematikai egység az „Ókor” címet viseli. Itt két könyvismertetés mellett egy tanulmányt olvashatunk a cannae-i csatáról. A tanulmány 1954-ben jelent meg e folyóirat hasábjain, s egy hozzá fűzött jegyzetben a szerző maga is bevallja: „Célunk nem apró részletkérdések elemzése, hanem az ókor e nagy csatájának megrajzolása volt”. Jóllehet ez a kötet leghosszabb írása (42. o.), e terjedelemből magára a csatára csak 20 oldal jut; s sajnos az egész íráson nagyon érződik a kor, amelyben született. Mint már említettem, ez az egyetlen olyan írás, amelynek jegyzetanyag van, de a jegyzetek jó része egyszerűen felesleges, mert a főszövegben már elmondott dolgokat ismételi meg (19., 22. és 26. jegyzet). Egy alkalommal még önellentmondásba is bonyolódik, amikor a főszövegben a III. századi katonai reformok kapcsán megállapítja, hogy „a centuria-felosztás helyett a légiók kisebb egységekre, manipulusokra oszlottak”, majd a jegyzetanyagban már azt írja, hogy „minden légió 30 manipulusból, minden manipulus pedig 2 centuriából tevődött össze”. (Természetesen ez utóbbi a helyes.) Itt jegyezzenék meg, hogy mivel a szerző mindvégig a betűhív átírás mellett maradt, kár volt e gyakorlatlót éppen a legio esetében eltérni. Áttérve a tanulmányra, nem értünk egyet a szerző azon megállapításával, hogy Fabius Maximus „halogató taktikája védte a nagy állattenyésztők helyi jószágait, viszont lent odadobta a kisparaszti földeket az ellenségnek”. Politika és hadvezetés között természetesen szoros kapcsolat van, de az átcsatolások nem ilyen közvetlenek, s a fenti állítást semmi sem bizonyítja. Kissé furcsa a „rómaiak merev, beidegzett harcerrendjének” állandó emlegetése. A csataleírásból egyértelműen kiderül, hogy Cannae-nál egy nagyon jól vezetett, saját harcászati hiányosságát egy csatarendi felállítással kiegyenlítő pun hadsereg került szembe egy rosszul vezetett, rosszul felállított, a római hadsereg általános harcászati sémájából visszafelé lépő római haderővel. Amint a vezetés egy Hannibáléhoz hasonló képességű katona kezébe került, a pun hadvezér mesteri vezetése sem tudta kiegyenlíteni a két hadsereg minőségi különbségét.

A következő, „A török” című egységben rövid, népszerűsítő írást olvashatunk Hunyadi Jánosról, egy bevezetőt „Az török áfium ellen való orvosság”-hoz s három könyvismertetést. A Hunyadi-portréra rányomja bélyegét a meg-

írás időszakának historizáló szemlélete, s érdemes elgondolkodni azon, indokolt-e egy olyan írás újraközlése, amelynek csaknem valamennyi elméleti megállapítása elavult a Tóth Gyula által többi írásában annyit emlegetett újabb kutatások fényében. E portré szövegébe még egy sajnálatos baki is belesúszott, mely szerint Hunyadi munkájában „újabb akadályt jelentett Hunyadi László kiszabadulása Frigyes fogságából...” Nyilván V. Lászlóról van szó. Sajnos sok jót az „Áfium” előszaváról sem mondhatunk el. Ugyanez a historizáló szemléletmód s a Zrinyi-szöveg felesleges — mert újat nem mondó — elismertelése jellemzi.

A harmadik alfejezet „A Rákócziak” címet viseli. Ebben a részben több könyvismertetés mellett rövid, az előbbi erényekkel bíró összefoglalást olvashatunk Rákóczi hadvezéri tevékenységéről. Így pl. merőben historizáló az a megállapítás, amely Rákóczi erényeként tünteti fel, hogy „felhívásokat intézett a horvátokhoz, szerbekhez, szlovákokhoz, románokhoz, és a fegyverbe lépők számára a magyaroknak adott jogokat biztosította”. A szerző itt, a nemzetiségi kérdés illetően beállítással, egy olyan konfliktust vetít vissza, amely csak egy évszázad múlva jelentett problémát a magyar politikában.

Túlzás az a megállapítás is, hogy Rákóczi „valamennyi alvezére fölő” emelkedett „katonai tudás tekintetében is”. Rákóczi elméleti képzettsége nem érte el pld. Forgách Simonét, gyakorlati katonai érzéke pedig egy jobb képességű ezereskapitányéval volt egyenértékű. Élettel és pontosnak tűnő az a kép, amit „A kuruc táborozás” c. írásban olvashatunk, noha az a sejtésünk, hogy Tóth Gyula ezúttal a katonai szabályzatok szövegét alkalmazta a kuruc táborozás hétköznapijaira. Hogy a kép korántsem volt olyan felelős, mint a szerző festi, az kiderül egy általa említett epizódból is, mely szerint „a lakosság kétségbeesve panaszkodott, hogy a lovas és gyalogos kurucok mindent tönkretettek”. A katonai szabályzatok s az oly kimerítően elemzett „Regulamentum Universale” is azért oly részletes a katonai kihágások elleni rendszabályok ismeretében, mert a kuruc csapatok morális állapota és a lakossághoz való viszonya korántsem volt oly felhőtlen, mint ezekből az írásokból sejtethetnénk. A „Kuruc győzelmek a Dunántúlon 1705—1706-ban” című, szintén e folyóiratban publikált írás két részre tagolódik, az első „A Dunántúl felszabadítása 1705-ben” címet viseli, s csak általánosságban tárgyalja e hadjárat történetét. A szerző itt is furcsa kijelentésekre ragadtatja magát, pl. amikor „Földvár, Simontonya, Pápa és más várak vérrrel megvétele” annak tulajdonítja, hogy Bottyán seregében túlsúlyban voltak „a gyalogos harcot nem ismerő lovasok”, mintha bizony a gyalogos katonákat kevésbé találná el golyó és kard. A második, a győrvár—egervári csatát ismertető majdnem-tanulmány jó-

val nagyobb elismerésre tarthat számot, noha néhány vitatható, a megírás időpontjával magyarázható szöveget itt is találhatunk. Pl. hogy „a főnemeli vezetők kezéből oly sokszor kiesett zászló a győrvári ütközetben ismét magásra emelte a nép”. Vitatható az a megállapítás is, hogy „a kurucoknak az ütközetben alkalmazott taktikája számos részlettel gazdagítja Rákóczi-kori hadművészetünket”; hiszen a kuruc harcéljárás a magyar csapatok immár egy évszázados „hagományán” felelt meg. E tekintetben az álmosdi csata, Bethlen győztes ütközetei, Thököly sikeres összecsapásai és a győrvári ütközet között semmilyen érdemi különbség nincs. Az alfejezet utolsó írása Apor Péter portréja, amely e ciklus egyik legsikerültebb írása.

A következő rész a Kemény Zsigmond — életműsorozat Tóth Gyula által sajtó alá rendezett köteteihez írott bevezetőket tartalmazza tematikus csoportosításban. A 261. oldalon idézi Németh László Kemény Zsigmond-ról írott sorait. Ezek szerint „Kemény Zsigmondnak igen kevés volt a filológusból, aki nem érezné hitelesnek művét, ha tele nem tűzdelné olvasmányiból kiírt cédulákkal, s majdnem semmi a szellemi piperkőcből, aki műveltsége kelméit úgy hordja, mint tündökleni akaró dáma szegényebb-gazdagabb gardróját”. Sajnos ezekre a bevezetőkre éppen az ellenkező a jellemző. Mindegyikük tele van múltbéli és jelenkori irodalmárok és tudósok írásaiból vett idézetekkel, s ezek egy része nehézkessé teszi a szöveget, másrészt az olvasóban joggal ébred kétely, van-e Tóth Gyulának önálló véleménye a felvetett kérdésekkel kapcsolatban? (Egyedül a Wesselényi-esszé értékelésében száll vitába Trócsányi Zsolttal). S a filológusi buzgalomba is csúszott hiba. Tóth Gyula megkérdőjelezi Kemény „Emlékirat 49-ből” c. műve Beksics Gusztáv által kiadott, megcsontított szövegének hitelességét és tárgyyszerűségét. Fő bizonyítékként azt említi, hogy az emlékirat szöveget mindmáig nem került elő, ill. hogy Beksicset senki sem hatalmazta fel a szöveg megcsontított kiadására. Megítélésem szerint egyik érv sem döntő. Kemény hagyatékában az elmúlt 70 év erdélyi impériumváltásai jelentős pusztulásokat okoztak, s az emlékirat egy nem teljes s kissé megviselt másolati példánya megtalálható az Országos Levéltárban. A csonka kiadás pedig a XIX. századi emlékirat-kiadásokban (sajnos) megszokott gyakorlat volt, elég itt csupán Mészáros Lázár emlékiratának Szokoly Viktor-féle kiadására, vagy az Alfonz Danzer-féle Dembinski „emlékiratokra” utalnunk. Ami a szöveg hitelességét illeti, ténybeli ellentmondás az emlékirat és a „Forradalom után” 1849-re vonatkozó részei között nincs, s a békepárt történetének legfontosabb forrása, Hunfalvy Pál nemrég megjelent naplója, néhány datálási pontatlanság kiigazításán kívül, lényegében megerősíti az emlékirat szövegének hitelességét. Az említett datálási pon-

atlanságok pedig a kor szinte valamennyi emlékiratára jellemzőek.

A Keményről szóló írások már átvezetnek a kötet következő, a „Szabadságharc” címet viselő ciklusához. E részben négy könyvismertetést, egy kisportrét és két előszót olvashatunk. A kötet fűlészövege szerint „...legnagyobb érdeklődésre minden bizonnyal az 1848—49-cel és az ezt követő sötét korszakkal foglalkozó nagy történelmi tablok számíthatnak”. Érdemes tehát kissé bővebben foglalkoznunk e ciklus írásaival.

*A könyvismertetések Marx és Engels 1848—49-es írásainak gyűjteményével, Táncsics önéletrajzával és Nemeskürty István két könyvével foglalkoznak, a kisportré által ábrázolt férfiú Johann Franz Kempen von Fichtentamm altábornagy, a két bevezető pedig a Tóth Gyula által szerkesztett két, Magyar Századok-sorozatbeli kötethez íródott. Ezekkel az írásokkal, kivéve tán a Kempen-portrét, több baj is van.

Már a Kemény bevezetőikben is többször előfordul a szabadságharc végével kapcsolatban a „bukás” szó, ami, véleményem szerint, nem egyszerűen megfogalmazásbeli pontatlanság, hanem szemléleti hiba. Bukásról akkor beszélhetnénk, ha a magyar forradalom erői képtelenek lettek volna megbirkózni a polgári átalakulás és a nemzeti függetlenség belső ellenségeivel, ill. a Habsburg-birodalom erőivel; továbbá ha a forradalom és szabadságharc tábora olyan belső ellentétekkel lett volna terhes, amelyek hosszú távon akadályozták volna e tábor egyetemes fellépését és a polgári átalakulás demokratikus programjának keresztülvitelét. A tények mindkét feltételezésnek ellentmondanak. Ezért kért Ferenc József 200 000 katonát I. Miklóstól, s e csapatok felvonulása előtt a magyar hadsereg sikerrel harcolt a cs. kir. erők és a velük szövetséges nemzetiségi felkelők ellen. Emellett a kormányzat egyre több lépést tett a további demokratizálás, a parasztkérdés rendezése, a nemzetiségekkel való megégyezés irányába. A magyar szabadságharcot leverték, ez ugyan katonai vereség volt, de nem bukás, mivel e leveretéshez két nagyhatalom egyesült fegyveres ereje volt szükséges.

A másik ilyen szemléleti hiba Marx és Engels 1848—49-es tárgyú írásainak értékelése. Már az egyik Kemény-bevezetőben találunk ilyen, szép, de nem igaz állítást, mely szerint „a mi negyvennyolcunknak a 20. századi munkásmozgalom ideológusaitól kellett várni méltó értékelését”. Erre még rákontráz a szerző, amikor később azt állítja, hogy „Marx és Engels írásai tárgykörünkben változatlanul hitelesek, elméleti következtéseik érvényessége pedig a múlt idővel még növekszik is. Vonatkozik ez az osztályok és pártok, az osztályküzdelmek, a hatalom szervezetei és a korszak kiemelkedő személyiségei történelmi helyének, szerepének pontos megítélésére, legáltalánosabban a társadalmi haladás és a nemzet —

nemzetiség nagy kérdéseinek elméleti megalapozására". Tudjuk, volt olyan korszak a magyar történetírásban, amikor egy jól megválasztott, még ha eredeti kontextusából ki is szakított Marx-, vagy Engels-idézettel agyon lehetett csapni a vitapartnert, mert akkor is, ha az idézet nyilvánvaló tévedést tartalmazott. De még a közelmúlt Kossuth-értékelésével kapcsolatban is rengeteg problémát okozott, hogy 1849 után e két férfiú nem a legjobb véleményrel volt az ex-kormányzóról. Le kell tehát szögeznünk: Marx és Engels 1848—49-es tárgyú írásai csupán kortársi véleményként, de nem orákulumként jöhetnek számításba e korszak kutatásában. Ez esetben ugyanis nem történetírói munka termékéről, hanem aktuálpolitikai céllal és éllel írott cikkekről, röpiratokról, vagy magánlevelekről van szó, s Marx-éknak igen gyér forrásanyag és (mint ezt pl. Frank Tibor kutatásai bizonyították) igen elfogult infomátorok, pld. Szemere Bertalan, vagy a két osztrák rendőrkém, Bangya és és Zerffy, álltak rendelkezésére.

Az egész kötet legszomorítóbb írása a „Küzdelem, bukás, megtorlás” c. kötethez írott előszó. Már az első lapokon ilyeneket olvashatunk a kor emlékiratirodalmáról: „Sajátosságunk látszik az is, hogy ennek az emlékiratirodalomnak a hatása nem annyira 1848—49 győzelmes eseményeinek leírásából, tanúsításából eredt, hanem a résztvevőkének az 1849. nyár végi eseményekben, tehát a bukás és megtorlás idején viselt, vállalt szerepének a bemutatásából, vagyis az egyik oldalon az ellenforradalom győzelmében, és a régi rend visszaültetésében szerepet játszó megalázkodás, árulás, gyávaság, ellenforradalmi érdekek nyílt vagy titkolt szolgálatainak, a másik oldalon pedig az üldöztetésnek, megtorlásnak, a menekülésnek és emigrálásnak az ábrázolásából”. Az állítás természetesen lehet igaz, ha valaki ilyen szempontból válogat, s csak az utolsó fejezeteket olvassa el; másként ilyen sajátoságról ebben az emlékirat-irodalomban nem beszélhetünk. Jónéhány olyan emlékirat van mind a megjelentek (pl. Zámberly Lajos, Sztankó Soma, Asserman Ferenc, Ivánka Imre művei) és a kéziratok (Messzéna Ferenc, Polak Vilmos, Korponay János, Bozó Manó munkája) között, amelyek el sem jutnak a végnapok történetének elbeszéléséig.

Sok a tévedés az egyes emlékiratokról írottak között. Nem tudjuk, milyen alapon kérdőjelezi meg Tóth Gyula Leiningen-Westerburg Károly naplójának hitelességét. Bizonyosan nem a tények alapján, hiszen Leiningen naplójának kézirata megvan, az első szótól az utolsóig a fiatal tábornok sajátkezü írása. Félő, hogy Tóth Gyula ez esetben Kacziány Géza munkájára támaszkodott. Az elvakultan Görgei-gyűlölő Kacziány ugyanis egyedül így vélte diszkreditálni a Görgeihez haláláig ragaszkodó Leiningen naplóját. Tévedés az is, hogy Duschek Ferenc emlékiratának nyoma veszett volna. Éppen néhány éve tette közzé a Levél-

tári Közleményekben a német szöveget Fábiáné Kiss Erzsébet. Mack Józsefet lehet ugyan egyszerű forradalmárnak nevezni, de nem érdemes, mert az önkényuralmi korszak egyik legfelelőtlenebb összeesküvésének megszervezésével legfeljebb a könnyelmű jelzőt érdemelte ki. Madarász László soha nem volt belügyminiszter, csupán az OHB rendőri és postaosztályának vezetője. Igen szép az a lírai mondat, amit a meg nem írt emlékiratokról olvashatunk, de a felsorolás itt sem szerencsés, mert pl. Csány László 1849 januárjában elkezdte „mulatságból” történetét írni „a vészteljes 9 hónapoknak”, amit egészen 1849 augusztusáig kommentárokkal írott napló formájában folytatott, de ezt az Aradra menekülés közben elveszítette, s emiatt igen szomorú volt, mint Jókai írja az „Életem legszomorúbb napjai” c. emlékezésében.

A történeti részben is egymást érik a tévedések. Az „engedetlen” Görgeiket nem július 2-án, hanem 1-jén váltották le, egy sajnálatos tévedés folytán, mint azt nemrég Katona Tamás tisztázta. A cári csapatok ellen nem bontakozott ki népfelkelés, csupán Losoncon vertek agyon néhány kozákot, eléggé sajnálatos következményekkel, mert a bevonuló cári csapatok bosszúból felgyújtották a várost. Július 8-án nem az országgyűlés, hanem a kormány költözött Pestről Szegedre, az országgyűlés már július 2-án elnapolta üléseit. Július 14-én Szemere nem ajánlhatta a képviselőháznak a nemzetiségi határozat elfogadását, mivel a képviselőház ülései csak július 20-án kezdődtek meg; július 14-én a románokkal való kibékülés tervezetét, a Projet de Pacification-t írta alá — Kossuth. A nemzetiségi határozatot július 23—28 között tárgyalta az országgyűlés. A július 31-i segesvári vereség még nem volt döntő az erdélyi hadszíntéren; az augusztus 6-i nagyecseri vereség után vált reménytelenné itt a helyzet. E tényeknek bármely kézikönyvben utánanézhett volna a szerző — kár, hogy nem tette meg.

„A föld megőszült” c. kötet előszava sincs hiba nélkül. Sajátos elírás „az egykori *betelepült* német, zsidó, görög, délszláv és magyar polgárok” (kiemelés tőlem — H. R.) emlegetése. Értelmetlen az a tapintat, amellyel a szerző Noszlopy Gáspár császárrabló vállalkozásáról szólva csupán annyit ír, hogy az „a történeti irodalomban ma is a legtöbb oldalról megközelített”, mikor immár 30 éve ismert tény, hogy az egész vállalkozás mese, a derék Vasváry Ferenc bájosan együgyű története.

A lehangoló 1848-49-es ciklust a „Századforduló” c. rész követi. Itt Palágyi Lajosról, Gárdonyi Gézaról és a „Százhetvenöt Huszár” c. antológiáról olvashatunk. Ez utóbbiban a lovakról elmélkedve a szerző a következőket írja: „...pusztulása úgy döbben belénk, mint Sydney Pollack filmjében (A lovakat lelövik ugye?) vagy Tony Richardson remekében (A könnyűlovasság támadása).” Az olvasóba

viszont az döbben bele: Látta-e Tóth Gyula „A lovakat lelövik, ugye?” c. filmet? Véleményem szerint nem, mert abban egy fia ló nincs.

A „Szocialisták” c. fejezet főleg könyvismeretéseket tartalmaz, ezt követi az írói portrékból és könyvismeretésekből álló „Írók, művek, műfajok” c. rész. Az utolsó két fejezet a „Kulturális, művészeti élet, könyvek hazánkban” és a „A könyvtárügy — milliók ügye”

néhány könyvismeretetésen kívül művelődéspolitikai írásokat tartalmaz.

Összegzőként csupán annyit: Aki ír, szereti az egyszer papírra vetett sorokat véglegesnek tekinteni. De érdemes-e eme véglegességhez ragaszkodni, ha a leírtak közismert tényekkel ellenkeznek? S érdemes-e ilyen írásokat kötetté rendezni?

Hermann Róbert

ARMEE FÜR FRIEDEN UND SOZIALISMUS Geschichte der Nationalen Volksarmee der DDR

(Militärverlag der DDR, Berlin, 1985. 744 o.)

A „Hadsereg a békéért és a szocializmusért” címet viseli a Német Katonai Kiadó által 1985-ben forgalomba hozott, 744 oldal terjedelmű könyv, amelyet Dr. Reinhard Brühl vezérőrnagy irányítása alatt álló hét fős szerzői kollektíva készített. A német Nemzeti Néphadsereg történetét feldolgozó munka látványos vállalkozása az NDK hadtörténeisének és a német Szocialista Egységpart Marxizmus Leninizmus Intézete munkatársainak, valamint mindazoknak a tábormokoknak és tiszteknek, akik elősegítették megjelenését. A szerzők azt a feladatot kapták, hogy lehetőleg minél szélesebb olvasóközönséggel ismertessék meg a munkás-paraszt hadseregnek a német forradalmi katonai hagyományokban gyökerező múltját, felállítása és kiépítése körülményeit, és 30 éves fejlődés legfontosabb állomásait és problémáit. A könyv tehát nem csak a katonáknak, hanem az érdeklődő állampolgároknak, elsősorban a fiataloknak készült. Nálunk is hasznos vele megismerkedni mindazoknak, akik a Magyar Néphadsereg történetével foglalkoznak, vagy régóta figyelemmel kísérik fegyverbarátaink életét, eredményeit. A tájékoztató ehhez kíván segítséget nyújtani.

A munka öt fejezetből álló történeti leírásra, s néhány oldalnyi függelékre oszlik, utóbbiból öt oldal a jegyzeteket, egy oldal a felhasznált irodalmat és rövidítéseket, három oldal a tárgymutatót tartalmazza.

Az 1. fejezet „A Nemzeti Néphadsereg alapítása — a fordulat kifejezése a német hadtörténelemben” címet viseli, 72 oldal hosszú, amelyből 33 oldal jut „Történelmi tapasztalatok és tanulságok” címmel a XVI. századtól a felszabadulásig terjedő időszak német munkás-paraszt katonahagyományaira. A következő 20 oldalon a szerzők összefoglalják a Német Demokratikus Köztársaság születésének körül-

ményeit és a Varsói Szerződés aláírását megelőző évek történetét „Kész a munkára és a szocializmus védelmére” címmel. Lényegében mindkét alfejezet az osztályharc eseményeiből, az események logikájából kiindulva a munkás-paraszt hatalom önálló katonapolitikája és a saját fegyveres erő szükségességét igazolja.

Az ötvenes évek első felében lezajlott katonai és politikai események vázlatos ismertetése után 19 oldalon esik szó a Nemzeti Néphadsereg alapításának közvetlen előzményeiről, a „Szoros katonai egységre van szükség” című alfejezetben.

A NSZEP határozatainak közlése mellett tájékoztatást kap az olvasó a „Laktanyában összevont népi rendőrség”, a „Légi népi rendőrség” és a „Tengeri népi rendőrség” alakulatainak felállításáról, felszereléséről és tevékenységéről, illetve a pártszervezetek politikai munkájáról, hogy minél több munkásfiatal vállalja a rendőrség kötelékén belül a néphatalom védelmét.

Az alfejezetek olvashatóságát segíti elő a szöveg törése alcímekkel, amelyek inkább jelzőként hatnak, mégis felismerhető bennük a laza kapcsolat a tartalommal. Így a történelmi előzményekkel foglalkozó első alfejezetben belül a következő alcímek találhatók:

„Osztályharc és katonai erő”, amely a Thomas Münzer vezette parasztháborúra utal elsősorban. „A munkásosztálynak szüksége van önálló katonapolitikára” az 1848/49-es német forradalmakat vezeti be. A „modern militarizmus veszély a világra” a Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg vezette antimilitarista harcra hívja fel a figyelmet. Az „El-tökélt harc a fasiszmus és a háború ellen” alcím a német ellenállók spanyolországi, otthon és szovjet-német fronton vívott küzdelmeinek kíván emléket állítani, az „Egy egészen új útra kell lépni” alcím pedig a fasiszta állam